

ALBANA DEDA (NDOJA)

**MBI PROBLEMATIKAT NË PROGRAMET
DHE RRJEDHIMISHT TEKSTET E GJUHËS SHQIPE
NË ARSIMIN PARAUNIVERSITAR**

Nuk është as hera e parë dhe as e fundit që studiuesit kanë folur (e do të flasin) për problematikat në tekstet parauniversitare. Kujtoj këtu se Fakulteti i Historisë dhe i Filologjisë, përkatësisht Departamenti i Gjuhës Shqipe dhe i Letërsisë, ka organizuar një konferencë para disa vitesh, në lidhje me problematikat në këto tekste në bashkëpunim me grupet e interesit (shtëpi botuese, autorë tekstesh, ministrinë përkatëse¹).

Në këtë konferencë në grup-seksionesh të ndryshme u evidentuan probleme të trajtimit të materialit të korpusit gjuhësor, si nga pikëpamja shkencore, ashtu dhe nga ajo metodologjike e didaktike. Pavarësisht kësaj, reflektimi i sugjerimeve të kësaj konference në programe dhe në tekste, sipas nesh, ka qenë minimal. E themi këtë sepse nuk shohim asnjë ndryshim për çështje që u takojnë së paku ndryshimeve në lidhje me koncepte shkencore të hulumtuara nga studiues të ndryshëm që ndryshojnë nga qëndrimi i *Gramatikës I*. Rasti klasik mbetet niveli sintaksor, por edhe në morfologji ka mjaft probleme.

Në Departamentin e Gjuhës Shqipe të Universitetit të Tiranës, në 20 vjet që jam unë pedagoge, në dijeninë time, vetëm njëherë një përfaqësuese e Ministrisë, apo agjencive që varen nga ajo, është takuar me pjesëtarët e këtij Departamenti, për të diskutuar dhe marrë sugjerime.

¹ Me këtë pohim i referohemi konferencës së mbajtur në 2010 me titull: “Gjuha dhe letërsia në shkollë”, nga Universiteti i Tiranës, Departamenti i gjuhës shqipe. Manualët e kësaj konference janë botuar në *Studime albanologjike*, nr. 1.

Kemi parasysh faktin se tekstet e gjuhës shqipe të hartuara para viteve ‘90 janë bërë pikërisht në bashkëpunim dhe duke shfrytëzuar produktet e autorëve pjesëtarë të këtij Departamenti dhe të Institutit² (E besoj se shumica prej nesh mund të pohojnë nivelin më të lartë ose të paktën korrektësinë e trajtimit të materialit në to, në krahasim me tekstet ekzistuese).

Përsëri më duhet të pohoj se dhe ato sugjerime që dhamë në atë takim nuk patën ndonjë reflektim të qartë në programe. (P.sh. me sa mbaj mend, në atë kohë u diskutua shumë në lidhje me konceptin e togfjalëshit apo sintagmës dhe sot e kësaj dite akoma fëmijët marrin vetëm dy grupe në shqyrtim: grupin emëror dhe grupin foljor, duke lënë jashtë konceptimit të relievit të fjalisë grupet e tjera mjaft të rëndësishme e të domosdoshme në analizimin dhe interpretimin e strukturës së tekstit).

Nga ky këndvështrim, duhet thënë se bashkëpunimi mes institucioneve që prodhojnë produkt shkencor (Departamenteve, Institutit) dhe Ministrisë e njësive të tjera që varen nga ajo lë mjaft për të dëshiruar.

Sipas nesh, nuk mund të quhet i kryer ky bashkëpunim me pjesëmarrjen e një përfaqësuesi nga fakulteti në hartimin e programeve, pavarësisht se kush është ai.

Natyrisht që shumica prej nesh, por dhe përdoruesit e teksteve të gjuhës shqipe nuk e kanë të vështirë të dallojnë problematika të shumta në këto tekste.

Po kështu, është e konceptueshme që një fëmijë i një grupmoshe të caktuar (dhe prindi i tij) të kapë elemente sipërfaqësore, që lidhen me llojin e teksteve të analizuara, pyetjeve të hartuara në aparatin e analizës së tyre (siç kemi parë dhe nga mediet), por është e qartë se shumica prej nesh dallojnë elemente më esenciale që kanë të bëjnë me koncepte e konceptime jokorrekte nga pikëpamja shkencore, gjë që e bën më serioze gjendjen.

Sipas nesh, problemikat i mbishtresohen njëra-tjetrës në formën **shkak-pasojë**:

Po e nisim trajtimin tonë me diskutimin e programeve, të cilat janë një ndër shkaqet e këtyre problematikave. Nga shqyrtimi i

² Bëhet fjalë për grupet e kryesuara nga prof. dr. Mahir Domi.

programeve të tekstit të gjuhës shqipe të klasave të ndryshme, ndër problematikat kryesore që kemi identifikuar janë këto:

1. programe që nuk i orientojnë autorët e teksteve drejt dhënies së njohurive në mënyrë të integrale nga një klasë në tjetrën; në raste të caktuara vihen re mbingarkesa dhe shpesh përsëritje të vazhdueshme të së njëjtës tematikë e të të njëjtit informacion në një pjesë të mirë të klasave;

2. programe që udhëzojnë dhënien e njohurive në mënyrë të pjesshme, nga pikëpamja e përshkrimit të korpusit gjuhësor;

3. programe të parinovuara nga pikëpamja e produktit shkencor;

4. programe që nuk i shohin elementet teorike gjuhësore si njësi në përdorim dhe si pjesë e rëndësishme e deshifrimit të aparatit stilistik të ndërtimit dhe mesazhit të një teksti të caktuar;

1. Po e nisim me pikën e parë që ka të bëjë me programet, të cilat në përgjithësi nuk japin orientime të qarta në lidhje me dhënien në mënyrë integrale të njohurive.

Është lehtësisht e dallueshme nga autorët e teksteve dhe nga vetë nxënësit se programet e klasave të ndryshme janë shumë të ngjashme.

Kështu, pjesët e ligjëratës dhe kategoritë gramatikore të tyre janë në vazhdimësi të përsëritura dhe pothuajse japin të njëjtin informacion (natyrisht kjo e induktuar nga sqarimet e dhëna në programet përkatëse³).

E njëjta gjë me gjymtyrët e fjalisë dhe veçanërisht me ndarjet e fjalive sipas kumtimit.

Njohuri të leksikologjisë, si homonimia, antonimia, polisemia janë gjithashtu të kudogjendshme etj.

Në të njëjtën logjikë bëhet dhe trajtimi i njohurive mbi tekstet letrare dhe joletrare. Që nga momenti kur jepen në program për herë të parë e deri në gjimnaz, veçse modifikohet pak regjistri i udhëzimit në programet përkatëse, po në fakt brendia mbetet e njëjtë. I bie që ndryshojnë vetëm tekstet.

³ Në lidhje me këtë pohim mund të konsultohen faqet e MAS-it:
<https://arsimi.gov.al/kurrikula/>

Një gjë e tillë krijon vështirësi për hartuesit e teksteve aq më tepër, kur dihet se nuk janë të njëjtët autorë që bëjnë në vazhdimësi tekstet e klasave të ndryshme, për të përlllogaritur në mënyrë integrale dhënien e materialit sipas secilës grupmoshë.

Gjithashtu, një gjë e tillë i lë rrugë spontanitetit në dhënien e informacionit.

Në raste të caktuara jepet më shumë material se duhet, por ndodh dhe e kundërta dhe nuk mund të penalizohet askush, pasi orientimet në programe janë shumë të përgjithshme dhe pa specifikime konkrete.

Nga ana tjetër, veç përsëritjes së të njëjtave njohuri gjuhësore në vazhdimësi në klasa të ndryshme edhe informacioni i ri që shtohet e trajtimi i tij është në raport inferior me atë që përsëritet, duke lënë përshtypjen e rimarrjeve të vazhdueshme të njohurive të njohura tek nxënësi.

Në raste të tjera vihet re një mbingarkesë e theksuar në program. Klasik është rasti i programit të klasës IX, në të cilin jepen njohuri që dhe studenti i merr në tre module të ndryshme. E keqja është se dhe materiali që jepet më së shumti reflektohet i papërpunuar siç është marrë nga *Gramatikat e Akademisë* në rastin më të mirë, kurse në rastin më të keq, që nuk ndodh rrallë, jepen përcaktime me probleme të theksuara shkencore (p.sh. rasti i përkufizimit të temës së fjalës, e cila nuk jepet as si përkufizimi në *Gramatikën I*, po shformohet me pohimin se “tema e fjalës është pjesa e fjalës që mbetet pasi hiqen mbaresat”. Duhet të theksojmë se vetë trajtimi i *Gramatikës I* është mjaft problematik⁴).

Po çfarë mund të sugjerojmë në këtë kontest? Në radhë të parë rishqyrtimin e menjëhershëm dhe nga i njëjti grup i të gjithë programeve, në mënyrë që të shmanget fragmentarizimi, përsëritja me të njëjtat informacione dhe mbizotërimi i njohurisë së re në vend të asaj të marrë tashmë.

⁴ Për këtë shih A. Deda & K. Satka, “Mbi konceptin e temës në tekstet parauniversitare dhe në Gramatikën I” (On the concept of Stem in pre-university textbooks and Grammar I), *The 7-th International Conference on Social and Natural Sciences*, Vienna – Austria, 2020.

<http://iipcccl.org/wp-content/uploads/2020/03/Proceedings-Conference-ICSNS-VII.pdf>

Gjithashtu, pajisja e programeve me detaje specifike të njohurive të domosdoshme dhe të atyre që përsëriten, duke bërë kështu dhe dallimin mes njohurive të klasave të ndryshme, si dhe duke përllogaritur raportet logjike mes njohurisë së re dhe asaj të njohur, në favor të së parës.

2. Në lidhje me pikën e dytë mund të themi se njohuritë që jepen sidomos në përshkrimin e paradigmes dhe strukturës së gjuhës shqipe janë të pjesshme, pasi aty pasqyrohen vetëm të dhëna që i referohen standardit, ndërkohë që lënda quhet gjuhë shqipe dhe standardi është vetëm një variant i saj.

Vënia në kuadrin e leksikologjisë e njohurive që lidhen me dialektologjinë nuk e mënjanon vështirësinë, që shkon deri në refuzim nga nxënësi të teksteve të variantit gegë, por dhe toskë. E kjo është e papranueshme për të gjitha klasat, pasi autorë që përdorin në tekstet e tyre dialektet merren që në klasat më të hershme.

Është emergjente, sipas nesh, zgjerimi i njohurive me struktura të dy dialekteve dhe veçanërisht atij gegë, i cili është pothuajse i mënjanuar në përshkrim.

Emergjencia rritet veçanërisht në një kontekst gjuhësor aktual, në të cilin shfaqen regjistra që ndërthurin struktura të dialekteve të ndryshme të gërshtuara me ndërthurjet mes vetë regjistrave njëri me tjetrin (Fëmija nuk ka pse ta ndiejë të huaj dhe pa prestigj variantin gjuhësor që përdor në shtëpi ose me shokët. Kemi parasysh se përdoruesi i shqipes me këto karakteristika është mbi 70 %).

Futja e njohurive më të zgjeruara kryesisht në kuadrin strukturor dhe jo vetëm leksikor, siç ka rezultuar deri më tani (kemi parasysh fjalorthët shpjegues për tekstet dialektore) është domosdoshmëri dhe korrektësi shkencore njëkohësisht, pasi disa prej tyre janë pjesë e projektimit stilistik specifik të një teksti të caktuar, i cili nuk arrihet të dallohet, për shkak se nxënësi nuk e njeh strukturën as në përdorimin e saj të zakonshëm, le pastaj të gjykojë për shmangien stilistike, që mund të jetë realizuar nëpërmjet saj.

Natyrisht në klasat më të ulëta mund jepen më pak shpjegime teorike, por në klasat me të larta duhen dhënë të tilla.

Është absolutisht e vonuar futja e njohurive mbi infinitivin dhe kombinimet e tij me folje të tjera, si ato me vlerë modale ose

aspektore, por dhe ato të lira (*mundem me punu, filloi me shku, shkoi me punu, du me ardh*); strukturat e foljeve *kam* dhe *jam* të shoqëruara me infinitivin (*kam me shku*), duke komentuar dhe ndryshimet në strukturë valentore nga një dialekt në tjetrin; pjesoret pa prapashtesa trajtëformuese (*punu/ue/ua* etj.), mbiemrat prejpjesorë me format dialektore përkatëse (*i punuem / i punum*) etj.

Përdoruesi i shqipes nuk shfaq asnjë vështirësi për t'i kuptuar strukturat gege, pavarësisht se një pjesë, përkatësisht përdoruesit e variantit toskë, i kanë njohje të fondit pasiv në përgjithësi (megjithëse duhet thënë se elemente të caktuara i aktivizojnë veçanërisht në zhvendosjet e tyre në arealin me bazë gege, siç është Tirana, rasti i infinitivit *me punu*).

Po kështu duhet bërë sqarimi se standardi është i detyrueshëm për tekste që i përkasin sistemit legjislativ, ekzekutiv dhe shkollor, kurse në raste të tjera jashtë këtyre konteksteve nuk ka pse të përdoret detyrimisht ai.

Duhet theksuar gjithashtu se përdorimi i dialekteve e të folmeve etj. nuk është shenjë mosdijeje, përkundrazi është shenjë kulture gjuhësore në varësi të qëllimeve ilokutive (që synon të arrijë) të dhënësit.

Në këtë mënyrë mënjanohet induktimi i perceptimit se dialektet, të folmet, regjistra të caktuar janë variante me vlerë inferiore, siç ka ndodhur deri më tani me këtë trajtim të pjesshëm të realitetit gjuhësor të shqipes.

Kjo mënyrë trajtimi rikoncepton dhe qasjen e nxënësve ndaj të folmeve dhe dialekteve dhe ul diskriminim social-gjuhësor mes tyre.

3. Pika e tretë ka të bëjë me mungesën e reflektimit të produktit shkencor në tekstet parauniversitare. Për mua si studiuese dhe për një pjesë të konsiderueshme të kolegëve që i përkasin të njëjtit grup interesi, besoj se një pohim i tillë përbën një fakt të dhimbshëm dhe njëkohësisht absurd.

Të paktën që nga vitet '90 e këtej ka një mori monografish e artikujsh që kanë rimarrë koncepte të trajtuara në *Gramatikën I* dhe *II*, duke evidentuar problematika që vihen re aty dhe duke dhënë alternativa për zgjidhjen e tyre.

Autorët e këtyre punimeve nuk janë vetëm studiues të rinj, por dhe ata që i përkasin grupit që ka hartuar dhe pjesë të caktuara të *Gramatikave* të Akademisë.⁵

Normalisht që procesi shkencor nuk është i shkëputur nga ai didaktik dhe çështje tashmë të tejkaluara në debatet tona shkencore duhet të ishin bërë pjesë edhe e teksteve parauniversitare. Fatkeqësisht kjo nuk ka ndodhur.

Nxënësit tanë vazhdojnë të mësojnë pikë për pikë pjesë të caktuara të shkëputura nga dy gramatikat e lartpërmendura (*Gramatika I / II*, Akademia e Shkencave të Shqipërisë: 2002), pavarësisht se auditori shkencor ka vite që i koncepton ndryshe.

Klasik është rasti i sintagmës që në këto tekste shfaqet mjaft i cunguar vetëm në kuadrin e grupit emëror dhe atij foljor, duke mos përmendur grupet e tjera (parafjalor, mbiemëror, ndajfoljor etj.).

Po kështu, vazhdohet me të njëjtin formalizëm që indukon *Gramatika* në lidhje me konceptin e temës së fjalës dhe temës fjalëformuese, identifikimin e kohëve dhe mënyrave, vetëm duke u mbështetur në mjete gramatikore (pa pasur parasysh strukturat dhe veçanërisht kuptimet e strukturave në të cilat projektohen ato), dallimi i shkallës tradicionale të mbiemrit dhe ndajfoljes (një koncept tashmë i rikonceptuar në gramatikat botërore nëpërmjet shkallës semantike dhe me reflektime punimesh edhe këtu te ne), koncepti i diatezës dhe kalimtarësisë e jokalimtarësisë, trajtimi i strukturave thjesht nga pikëpamja e strukturës sipërfaqësore, pa marrë parasysh strukturën e thellë, duke krijuar probleme në dallimin e njëjive të caktuara (p.sh. i parafjalës dhe i ndajfoljes), kriteret për dallimin e kundrinorit me rrethanorin, kallëzuesin e përbërë dhe ekzistencën e tij, si dhe kriteret e ndryshme të përcaktimit të tij nga njëra gramatikë në tjetrën, foljet gjysmëndihmëse dhe tiparet e ndryshme që jepen për to në dy

⁵ Natyrisht që nuk është i vogël numri i autorëve që tashmë kanë paraqitur problemet që gjenden në trajtimet tradicionale mbi korpusin e shqipes ose kanë sjellë teori të reja të përshkrimit të saj. Të tillë janë: L. Buxheli (*Modelet e caktimit rator në gjuhën e sotme shqipe* etj.), F. Koleci & G. Turano (*Hyrje në sintaksën gjenerative të gjuhës shqipe* etj.), A. Kananaj (*Rrethanori në gjuhën shqipe* etj.), J. Mita (*Çështja e sintagmave në gjuhën shqipe vështruar sipas gjenerativizmi* etj.), E. Kapia (*Psikolinguistika* etj.), A. Deda (*Diateza: kategori morfologjike apo valencë* etj.) e mjaft autorë të tjerë.

Gramatika, mungesa e inkuadrimit të kriterit semantik realisht në analizë, pavarësisht se përmendet si kriter në përcaktimin p.sh. të pjesëve të ligjëratës dhe jo vetëm (Kjo do të shmangte dhe formalizmin e tepruar të përmendur më lart. Sot në botë dihet se studimet mbi semantikën janë në kulmin e tyre.) etj.

Lista është shumë më e gjatë dhe këto janë vetëm një pjesë e produkteve shkencore të hedhura për diskutim, për të cilat janë dhënë dhe alternativa zgjidhjeje.

Natyrisht që nuk pritet dhe nuk duhet që kodifikimin ta bëjnë autorët e teksteve apo qoftë dhe ata të programeve, pa hyrë në diskutim shkencor mes specialistëve, të cilët do të përcaktojnë se çfarë duhet kodifikuar dhe çfarë jo. Një gjë e tillë në fakt do të kërkonte hartimin e një gramatike të re, tashmë jo të ndarë në morfologji e sintaksë, por duke i përfshirë këto nivele dhe të tjera në përshkrimin e strukturës së shqipes si konjicion njerëzor, në mënyrë që nxënësi dhe studenti ta shohë atë si një proces të gjallë dhe të ndërlidhur, në funksion të hartimit dhe analizimit të teksteve të llojeve të ndryshme.

Gjuha nuk është thjesht një veshje e jashtme e mendimit. Ajo mishëron konjicionin tonë mbi gjithçka që njohim, pra në fund të fundit është pjesë e konstitucionit shpirtëror të individit, komunitetit, kombit.

Në këtë kontekst është domosdoshmëri, madje e vonuar shumë, hartimi i një gramatike të re që ndër të tjera të udhëzojë hartuesit e programeve të teksteve parauniversitare me njohuri të përditësuar, të cilat janë më produktive në analizën e njësive gjuhësore dhe përdorimin e tyre në zbërthimin e tipareve stilistike e mesazheve specifike të tekstit në përgjithësi.

4. Pohimi ynë i katërt në lidhje me programet flet për programe që nuk lidhin ose më mirë nuk i shohin njohuritë gjuhësore si pjesë e analizës së tekstit dhe e hartimit të një teksti të caktuar letrar dhe joletrar.⁶

⁶ J. M. Williams, *Style, Lesson in Clarity and Grace*, Longman, 2007.

M. Toolan, *Language and Literature, An Introduction on Stylistics*, Routledge, 2013.

N. Coupland, *Style, Language Variation and Variety*, Cambridge, 2007.

R. Bradford, *Stylistics*, Routledge, 2005.

Është e dallueshme në çdo tekst se njohuritë gjuhësore jepen të shkëputura dhe përgjithësisht me konceptime thjesht formale, pa u diskutuar projektimi i tyre specifik në tekste të caktuara (madje ka tekste që ndajnë më vete njohuritë gjuhësore në gjysmën e librit dhe njohuritë mbi tekstet letrare në gjysmën tjetër).

Sipas nesh, një metodologji e cila ndërthur njohurinë gjuhësore me përdorimin e tyre praktik, si pjesë e makrostrukturës ose e mikrostrukturës së ndërtimit të teksteve të tipave të ndryshëm është i vështirë për të gjitha grupmoshat, por p.sh të paktën në tekstet e klasës V e në vazhdim mund të ndërthurej koncepti teorik me përdorimin praktik e njëkohësisht specifik të këtyre njësive apo strukturave, si pjesë e stilit të një teksti të caktuar.

Veta e përemrit mund të shoqërohej me njohuri mbi kategorizimin e rrëfimtarrëve sipas tyre, madje dhe i teksteve sipas ndarjeve klasike të llojit letrar dhe atij joletrar. Po kështu përdorimi i tij anaforik dhe deiktik.

Kur jepet kryefjala si koncept dhe llojet e saj, fare mirë kjo mund të ndërthuret me elipsën e saj, e cila është më e shpeshtë në ligjërimin e shkujdesur dhe në tekstet letrare dhe nga ana tjetër, mund të theksohej mungesa e saj (elipsës kryefjalore) në tekstet që kanë në përdorim standardin dhe regjistrin e lartë formal.

Ndajshtimi dhe mënyra se si shprehet ai mund të ndërthurej me përdorimin e tij me vlerë të theksuar konotative në tekste të llojit të veçantë, si ai letrar, në kuadrin e rimarrjes perifrastike, mjaft e përdorur kjo në tekst letrar, publicistikë etj.

Po kështu mund të trajtohej emri, mbiemri, folja dhe kategoritë e tyre, por dhe enumeracioni rritës e zbritës i tyre në kuadrin e tekstit letrar dhe joletrar. Në këtë kontekst dhe gjymtyrët homogjene, shkallëzimi semantik në këtë rast si pjesë e strukturës emërore dhe foljore dhe në kuadrin e tyre dhe të njësive të tjera nga varen.

Kohë të caktuara të foljes me peshë semantike dhe projektim stilistik të veçantë në tekste të caktuara mund të jepen në vazhdimësi të përshkrimit të paradigmes së tyre.

E kështu me radhë për çdo pjesë ligjërata dhe çdo gjymtyrë fjalie mund të gërshetohej përshkrimi gramatikor i formave dhe i funksioneve me shmangien e tyre stilistike në tekste të llojeve të ndryshme.

Në këtë mënyrë dhe figuracioni letrar, që tashmë konsiderohet si figuracion gjuhësor-struktural në botë, i cili përftohet mbi bazën e strukturave specifike, nuk jepet i shkëputur nga njohuritë gjuhësore, të cilat janë çelësi shpjegues i krijimit të tyre (Dihet se rëndom nëpër tekste gjendet kërkesa “Gjej figurat letrare!”. Çfarë vlere ka kjo kërkesë kur nxënësi nuk i sheh si pjesë e ndërtimit të tekstit nga mjetet gjuhësore dhe si pjesë e deshifrimit të mesazhit dhe veçantisë stilistike të tekstit?).

Sipas nesh, një metodë e tillë lehtëson dhe krijon premisa që nxënësi të kuptojë, ngulisë dhe identifikojë këtë njësi apo gjymtyrë në mënyrë logjike dhe si pjesë e një analize disaplanëshe (morfologjike, sintaksore, semantike dhe stilistike etj. njëkohësisht).

Nga ana tjetër, e bën atë më të vëmendshëm ndaj strukturës së tekstit dhe shmangieve stilistike të tij, si dhe i jep fjalorin e nevojshëm shkencor për ta shpjeguar atë.

Besoj se biem dakord se vetëm për një trajtim të tillë nuk na drejtojnë programet aktuale.

Vërejtjet dhe sugjerimet e parashtruara më lart janë vetëm një pjesë e vogël e asaj që mund të thuhet për tekstet e gjuhës shqipe aktuale. Fatkeqësisht ato reflektojnë edhe shumë shkaqe të tjera përveç këtyre që përmendëm dhe që nuk kanë të bëjnë me aspektin shkencor. Normalisht me to duhet të merren instanca të tjera.

Gjithsesi, besoj se jemi të një mendjeje se në fund të fundit viktima e gjithë këtij procesi është nxënësi. Në këtë kontekst është domosdoshmëri që të rinisë procesi i hartimit të programeve të reja mbi bazën e të cilave të hartohen dhe tekste të reja.

Ekzistenca e një grupi të vetëm të përbërë në shumicë nga studiues të fushave kryesore nga jepen njohuritë (morfologji, sintaksë, stilistikë, dialektologji etj.), në bashkëpunim me mësues me përvojë, psikolinguistë dhe studiues që merren me didaktikë, duhet të jetë kriter kryesor, sipas nesh, që mund të garantojë dhënien e njohurive në mënyrë korrekte shkencore dhe në varësi të grupmoshës.

Urojmë që pjesëmarrësit e këtij grupi të mos jenë të njëjtët emra që kanë bërë programet e para, pasi albanologjisë sonë fatmirësisht nuk i mungojnë specialistë të zotë, që kanë vite që identifikojnë problematika dhe japin zgjidhje për to.

BIBLIOGRAFI

- Akademia e Shkencave (1980), *Fjalor i Gjuhës Shqipe*, Tiranë.
- Akademia e Shkencave (2002), *Gramatika e Gjuhës Shqipe I-II*, Tiranë.
- Bradford, R., *Stylistics*, Routledge, 2005.
- Buxheli, L, *Modelet e caktimit rasor në gjuhën e sotme shqipe*, Tiranë, 2007.
- Coupland, N., *Style, Language Variation and Variety*, Cambridge, 2007.
- Deda (Ndoja), A. (2010), “Mbi disa probleme teorike në tekstin e klasës së nëntë”, *Studime albanologjike*.
- Deda (Ndoja), A. (2015), “The Traditional Conception of, Diathesis (Voice) and a Modern View”, *EUSER, ICSS 10-11 April*.
- Deda (Ndoja), A. (2002), “*Mbi disa struktura sintaksore modale dhe funksionet pragmatike të foljeve përbërëse*”, *Seminari Ndërkombëtar i Prishtinës*.
- Deda (Ndoja), A. (2005), “Diateza në gjuhën shqipe. Përfaqësim në kuadrin e teorisë së valencave të foljeve”. *Seminari Ndërkombëtar i Prishtinës*.
- Deda (Ndoja), A. (2008), “Koncepti i rrjetës tematike në kuadrin e Teorisë së Valencave”, *Konferenca Ndërkombëtare e Ohrit*.
- Deda (Ndoja), A. (2013), “Koncepti i valencës, dallimi i saj me reksionin dhe produkti kryesor i Teorisë së Valencave”, *Abstract Conference Proceedings*, ISSN: 2308-0823, Shkodër.
- Deda (Ndoja), A. (2013), “Mbi disa probleme të hyrjeve të reja në stil shkencor”, *Universiteti i Shkodrës, Buletin shkencor*, nr. 63.
- Deda (Ndoja), A. (2013), “Togfjalëshi, sintagma dhe trajtime të tyre në gramatologjinë shqiptare”, *Studime filologjike*, 1-2, LXVI (XLIX).
- Deda (Ndoja), A. (2014), “Issues of Graduality in Albanian Language Traditional Studies”, (coauthor), *Journal of Educational Studies and Social Research*, MCSER Publishing, Rome, Italy, Vol. 4, No. 2, April.
- Deda (Ndoja), A. (2014), “Mendime mbi materialin e grupit të punës së sintaksës”, *Studime albanologjike*, nr. 1.

- Kananaj, A., *Funksionet e rrethanorit në gjuhën shqipe*, Instituti i Gjuhësisë dhe i Letërsisë, ASA, 2015.
- Kapia, E., *Psikolinguistika*, Instituti i Gjuhësisë dhe i Letërsisë, ASA, 2019.
- Koleci, F. – Turano, G., *Hyrje në sintaksën gjenerative të gjuhës shqipe*, 2011.
- Mita, J., *Çështje të rendit dhe të organizimit strukturor të periudhave rrethore me fjali të varur të kohës dhe të vendit*, 2007.
- Toolan, M., *Language and Literature, An Introduction on Stylistics*, Routledge, 2013.
- Williams, J. M., *Style, Lesson in Clarity and Grace*, Longman, 2007.
- <http://iipcccl.org/wp-content/uploads/2020/03/Proceedings-Conference-ICSNS-VII.pdf>
- <https://arsimi.gov.al/wp-content/uploads/2019/03/tetor-2017-programi-i-gjuhe-shqipe-klasa-4-dhe-5.pdf>
- https://arsimi.gov.al/wp-content/uploads/2018/01/GJUHA_E_HUAJ_-_KLASA_6.pdf
- <https://ascap.edu.al/wp-content/uploads/2018/09/Gjuh%C3%AB-shqipe-2.pdf>
- Gjuha shqipe* II, III, IV, V, VI, VII, VIII, IX, X, XI, XII (shtëpi botuese të ndryshme)